

4. Дронь А. Тут були ми [Текст]: поезія. Львів: Видавництво Старого Лева, 2024. 112 с.
5. Дронь А. Гемінгвей нічого не знає [Текст]: коротка проза. Львів: Видавництво Старого Лева, 2025. 168 с.
6. Запека В. Бабах на всю голову. Вид. 2-ге Харків: Віват, 2025. 192 с.
7. Запека В. Герої, херої та не дуже. Івано-Франківськ: Видавництво «Магура», 2025. 352 с.
8. Кілар А. Український воїн: суспільний статус і стереотипи сприйняття (1914–2023). Львів: Інститут народознавства НАН України, 2024. 225 с.
9. Орляк Л. Ти зробив усе, що зміг. Художньо-документальна повість. Тернопіль: Джура, 2017. 88 с.
10. Патріотичні й небайдужі. Офіційна сторінка. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61555874657142>
11. Руф Ю. Багряна лірика. Київ: «Залізний тато», 2024. 68 с.
12. Скоріна Г. Каталог книжок про російсько-українську війну. URL: <https://bookforum.ua/participants/13070>
13. Сеньовська Н. Війна і те, що після. Тернопіль: КІЦ «ПРИНТ–ОФІС», 2018. 56 с.
14. Сеньовська Н., Скуратко Т., Голинська М. Образ воїна-героя російсько-української війни в сучасному художньому дискурсі. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. Випуск 3 (214) Т. 1. Кропивницький: Видавничий дім «Гельветика», 2025. 318 с. С. 195–205. URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/866/825>
15. Стецюк О. Сум... Тернопіль: Джура, 2024. 56 с.
16. Стецюк О. Біль... Тернопіль: Джура, 2024. 63 с.
17. Стецюк О. Туга... Тернопіль: Джура, 2024. 70 с.
18. Це війна. Українські письменники і письменниці про те, як пережити катастрофу / Упоряд. Юлія Бентя, Олег Коцюба, Наталія Федущак. Київ: Критика, 2024. 208 с.

Валерія Григорович,

valleria.hrihorovich.g@gmail.com

Західноукраїнський національний університет;

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор

Ірина Шкіцька

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНИЙ І ЛЕКСИКО- СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ АФЕКТОНІМІВ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Демінутиви-звертання становлять важливу частину комунікативної культури слов'янських народів, поєднуючи морфологічну виразність з емоційними та прагматичними функціями. Їх семантичний спектр охоплює не тільки позначення зменшеності, а й вираження ставлення мовця — ніжності, приязні, іронії чи прихованої неприязні. У багатьох мовах демінутиви, крім функції позначення розміру, часто слугують вираженню

емоцій мовця (як позитивних, так і негативних), поява яких викликана тими чи іншими властивостями оцінюваного об'єкта, особистим ставленням мовця та ситуацією мовлення, а також створюють експресію для підкреслення важливості певної інформації, експліцитного чи імпліцитного впливу на реципієнтів [2, с. 386].

Метою нашого дослідження є аналіз типологічних подібностей і відмінностей у системі демінутивів-звертань польської та української мов з урахуванням їхнього прагматичного потенціалу.

Використання терміна «афектонім», запозиченого з польської лінгвістичної традиції (пол. *afektonim*) та підтриманого сучасними українськими дослідженнями, вважають більш точним, ніж «демінутив-звертання». Афектонім визначається як будь-яка емоційно забарвлена лексема, що використовується для вираження позитивної оцінки та прихильності. Це поняття ширше, оскільки охоплює не лише морфологічні демінутиви (як *донечко* або *córeczko*), але й метафоричні номінації, що не є здрібнілими (наприклад, *скарбе* / *skarbie*, *коханий* / *kochanie*). Психологічна функція таких форм корелює з концепцією «позитивної ввічливості» П. Браун та С. Левінсона, згідно із якою комуніканти прагнуть підтримати «позитивне обличчя» співрозмовника – його потребу бути прийнятим і позитивно оціненим. Афектоніми є лінгвістичним інструментом для демонстрації солідарності, схвалення та належності до однієї групи. Як зазначає К. Міллер, ці слова виконують фундаментальну психологічну функцію «приручення» світу та створення простору безпеки [4, с. 4-5].

Семантико-прагматичні групи демінутивів-звертань становлять:

1. Пестливо-ніжні форми. У діалектному мовленні формант **-очка** часто використовується для творення демінутивів від основ, що закінчуються на м'який приголосний (вплив твердих основ): *пасульочка* 'квасолечка', *бульочка* 'картопелька', *гульочка* 'кулька' та ін. [3, с. 222]. Демінутивні деривати на **-очка** / **-ечка** належать до двох типів. «Отже, суфікс **-ка** в староукраїнській мові вживається при творенні демінутивів набагато активніше, ніж суфікс **-иця**. Він переважає в усіх лексичних групах іменників: *брівка* – *брівочка*, *дитинка* – *дитиночка*, *мітелка* – *мітелочка*» [там само, с. 221]. Крім типових адресатів (закохані, подружжя, батьки, власні діти і маленькі діти взагалі, друзі), ласкаві звертання можуть бути скеровані і до незнайомих [1, с. 50]. Пор. пол.: *tatusia*, *córeczko*, *kochanie*, *misiu*, *serduszko*, *żabko*, *ptaszku*, *króliczku*; укр.: *мамусю*, *донечко*, *коханий*, *сонечко*, *ластівочко*, *голубчику*, *рибонько*, *серденьку*. Такі звертання широко застосовуються в сімейному чи романтичному спілкуванні, а також у літературі, створюючи атмосферу тепла та прихильності.

2. Нейтрально-зменшувальні форми. Такі форми позбавлені надмірної емоційності та використовуються у звертанні до дітей або молодших осіб: пол.: *chłopczyku*, *dziewczynko*, *koleżanko*, *panienko*, *malutki*; укр.: *хлопчику*, *дівчинко*, *сестричко*, *малесенький*. Вони мають лагідне, але не надмірно емоційне звучання, часто використовуються у виховному або дружньому контексті. Проте не можна стверджувати, що їхня роль обмежується лише вираженням об'єктивної оцінки: функціональний спектр залежить від таких факторів, як психоемоційний стан чи комунікативні наміри мовця, суспільна

усвідомлюваність функціонального потенціалу відповідного мовного елемента, різноманітність засобів вираження категорії демінутивності у тій чи тій мові [2, с. 385].

3. Саркастично-іронічні форми. І в польській, і в українській мовах демінутиви можуть набувати іронічного або зневажливого значення залежно від інтонації: пол.: *paniczu, kochaniutki, mądralo, słodziutki*; укр.: *розумничку, красунчику, солоденький, паночку, дороженький*. Такі звертання часто трапляються в художньому дискурсі та ситуаціях неформального спілкування. У таких формах суб'єктивна оцінка й експресія переважають над лексичним значенням. Ідеться про співчуття, іронію, зневагу, злобу, строкату і суперечливу гаму емоцій і оцінок [3, с. 38].

Афектоніми доцільно класифікувати також за їхнім лексико-семантичним (тематичним) джерелом. Цей підхід демонструє, які саме когнітивні метафори використовуються для вербалізації ніжності в обох культурах. Аналіз «Додатка V» книги «Czułe słówka» [4, с. 130-131] та українських відповідників дає змогу виокремити такі їхні основні групи:

1) **зооморфні метафори** (назви тварин): пол.: *misiu, kotku, króliczku, żabko, ptaszku, rybko, tygrysku*; укр.: *котику, зайчику, рибонько, пташечко, голубчику, ластівочко*;

2) **гастрономічні метафори** (назви їжі, особливо солодощів): пол.: *ciasteczku, cukiereczku, raczusi, miodku, kluseczko*; укр.: *цукерочко, солоденький, пампушечко*;

3) **аксіологічні метафори** (назви коштовностей і цінних предметів): пол.: *skarbie, perelko, złoto / złociutka, moje wszystko, moje szczęście*; укр.: *скарбе, золотце, щастя моє, серденьку, душечко*;

4) **фітоморфні та природні метафори**: пол.: *gwiazdko, słoneczko, kwiatuszku*; укр.: *зірочко, сонечко, квіточко*;

5) **номінації зі сфери родинних стосунків**: пол.: *tamusia, tatuś, córeczko*; укр.: *мамусю, татусю, донечко*.

Польські демінутиви утворюються переважно за допомогою суфіксів *-ek, -ka, -ko, -usz, -usia, -unia*. У досліджуваних текстах XVI – XVIII ст., як і в пам'ятках попередніх періодів, демінутивів і гіпокористиків, утворених від іменників середнього роду, виявлено порівняно небагато. Ідеться про пестливі слова із суфіксами **-це; -ко; -ятко / -атко / -чатко; -ечко; -учко / -ичко / -очко, -енько; -ячко / -ачко / -ічко; -ят- / -ат- / -чат-**. Суфікси *-ець, -чик, -к* (чол. рід); *-очка, -ечка, -ичка, -иця* (жін. рід); *-ечко, -очко, -а / -ча, -еня, -а* (сер. рід) передають раціонально-емоційні оцінки [3, с. 252]. Демінутивні іменники чоловічого роду в пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. продовжують утворюватися за допомогою суфіксів, що функціонували в давньоруській і ранній староукраїнській мові XIV – XV ст. [там само, с. 141]. Ці форманти є спільними для слов'янського словотвору, проте кожна мова надає їм національного колориту. Такі одиниці передають «особливе ставлення мовця до співрозмовника, відображають і покращують емоційний стан комунікантів, детермінують

їхню емоційну поведінку», слугують створенню індивідуальної для кожної романтичної діади інтимної атмосфери спілкування [1, с. 50].

Зауважимо, що в польській мові існує надзвичайно продуктивний клас суфіксів, що виражають не просто зменшеність, а інтенсивну ніжність (принцип *Małe jest piękne* – «маленьке – прекрасне»): польські суфікси: *-uś* (напр., *tatusi*, *Aniolku*), *-uniu*, *-usia*, *-uńka*, *-uńko* (напр., *córuńka*). Прагматична сила афектоніма часто посилюється не лише морфологічно, але й синтаксично, а саме через експліцитне додавання присвійних займенників. Ця конструкція підкреслює інтимність і належність [4, с. 137]. Пор. пол.: *Mój Misiu kochany!*, *Kochanie moje*, *Szczęście ty moje*; укр.: *Коханий мій!*, *Щастя моє!*, *Серденько моє*. Такі одиниці ніколи не лишаються поза увагою адресата, а обов'язково спричиняють якусь реакцію [1, с. 50]. Наявність великої кількості демінутивних утворень без додаткових емоційних відтінків у пам'ятках періоду Київської Русі, а також передавання демінутивності синтетично-аналітичним способом у пам'ятках XI – XIII і наступних століть підтверджує висновки лінгвістів про зменшеність як первинну функцію аналізованих суфіксів. Зменшені й пестливі утворення найбільш характерні для розмовного мовлення, а також для фольклорно-поетичних творів [3, с. 285]. У літературі демінутиви створюють атмосферу близькості, допомагають розкривати психологічний стан персонажів. Історичні приклади свідчать про давність і поширеність здрібніло-пестливих звертань *панюшко*, *перепелочко*, *зорухно*, *солнушко*. Більша чи менша функціональна навантаженість демінутивів у конкретній мові залежить від багатьох факторів – як внутрішньомовних (напр. тип мови), так і екстралінгвістичних (напр. особливості емоційності народу-носія мови, культуромовні норми, прийняті в даному суспільстві тощо) [2, с. 386]. У літературному мовленні вони підкреслюють психологічний стан персонажів, надають емоційного забарвлення реплікам і допомагають створити інтимну атмосферу діалогу. У побутовому спілкуванні, особливо в українській культурній традиції, такі форми виражають близькість, турботу, прихильність або іронічність. У польському контексті подібні звертання часто використовуються навіть у звичайних ситуаціях (наприклад, *proszę paniusiu* чи *kochanie* у магазинах), що свідчить про вищу прийнятність емоційності у соціальній сфері [там само].

Таким чином, і польські, і українські афектоніми, попри спільне слов'янське коріння, різняться своїм прагматичним потенціалом. У польській мові афектоніми виконують функцію стратегії позитивної соціальної ввічливості. Їхнє вживання у публічному дискурсі слугує ритуалізованим соціальним «пом'якшувачем», що мінімізує потенційну комунікативну дистанцію та створює атмосферу приязні. В українській мові афектоніми залишаються маркерами справжньої (не ритуальної) інтимності. Їхнє використання значною мірою обмежене приватною сферою (родина, романтичні стосунки). Використання афектонімів в українській традиції є свідомим актом демонстрації глибокої емоційної прив'язаності та створення безпечного інтимного простору, а не конвенційною соціальною нормою.

Список використаних джерел

1. Мокляк О. І. Афектоніми як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вчені записки ТНУ ім. В. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71), № 4, ч. 2. С. 45–50.
2. Руда Н. В. Категорія демінутивності: аспекти та перспективи досліджень. *Studia Linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 384–388.
3. Семеренко Г. В. Історія суфіксального творення іменників із демінутивним і гіпокористичним значеннями в українській мові: монографія. Київ: ІУМ НАНУ; НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. 379 с.
4. Bańko Mirosław, Zygmunt Agnieszka. *Czułe słowa*. Warszawa: PWN, 2011. 150 s.

Оксана Дмитришин,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – доктор філософії, доцент
Наталя Матвеева

ВІЙСЬКОВИЙ СЛЕНГ ЯК МАРКЕР НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Мова – це не лише засіб комунікації, а насамперед духовний код нації, її пам'ять, спосіб мислення та відчуття світу. У період війни, коли суспільство переживає глибокі потрясіння, мова реагує першою – вона не просто описує реальність, а формує її, стає інструментом осмислення, виживання і самозахисту. Одним із найяскравіших лінгвістичних феноменів сучасності є український військовий сленг, який за короткий час перетворився на справжній мовний маркер національної самоідентифікації.

Повномасштабна російсько-українська війна 2022 року активізувала потужні мовотворчі процеси. У соціальних мережах, а також серед військових, волонтерів і цивільних з'являється безліч нових слів, виразів, жартів. Вони миттєво входять у мовний обіг і стають символами часу. Так формується новий пласт народної мови – мова спротиву, що об'єднує суспільство, підкреслює його стійкість і самобутність.

Дослідження військового сленгу в сучасному українському суспільстві є надзвичайно актуальним з кількох причин.

- По-перше, цей пласт лексики виникає в умовах глибоких соціальних трансформацій, відображаючи нову реальність війни, героїзму, болю та єдності.
- По-друге, військовий сленг став важливим індикатором мовної самоідентифікації українців – він допомагає виразити спільний досвід, національну свідомість і культурну стійкість.
- По-третє, швидкість поширення таких слів у масовій комунікації свідчить про їхню здатність переходити з військового